

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора економічних наук, професора
Коломицевої Олени Віталіївни
на дисертацію Поліщука Андрія Сергійовича
«РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – Економіка**

Актуальність обраної теми дослідження та зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

В умовах посилення глобалізаційних процесів і формування світового економічного порядку питання розвитку економічного простору регіонів України набуває особливої значущості. Сучасна економіка характеризується високою динамікою транснаціональних потоків капіталу, технологій, робочої сили та інформації, що зумовлює необхідність підвищення конкурентоспроможності національного та регіональних господарських комплексів. Для України, яка перебуває у процесі структурної трансформації та євроінтеграційного поступу, забезпечення збалансованого розвитку економічного простору є передумовою зміцнення економічного суверенітету, соціальної стабільності та інноваційного зростання.

Глобальна конкуренція стимулює регіони до пошуку власних стратегій розвитку, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, формування сучасної інфраструктури та залучення інвестицій. Натомість нерівномірність просторового розвитку, посилення регіональних диспропорцій, слабка інтегрованість регіональних економік у національний та глобальний економічний простір знижують адаптаційні можливості країни до світових викликів.

Особливої актуальності набуває необхідність переосмислення концептуальних засад просторової організації економіки, застосування інноваційних механізмів стратегічного управління регіональним розвитком, орієнтованих на підвищення конкурентоспроможності територій. Важливим є також формування ефективних інституційних умов для розвитку міжрегіональної кооперації, цифровізації просторових процесів та інтеграції регіонів у європейський економічний простір.

Таким чином, дослідження проблем і перспектив розвитку економічного простору регіонів України в умовах глобальної конкуренції є своєчасним і науково значущим. Воно спрямоване на розв'язання стратегічного завдання – формування конкурентоспроможної, збалансованої та інтегрованої регіональної економіки, здатної забезпечити сталий розвиток держави в глобальному середовищі, що підтверджує актуальність дослідження Поліщука А.С.

Дисертацію виконано відповідно до затвердженої тематики науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету, що

додатково доводить актуальність та наукову затребуваність теми дослідження. В межах першої теми «Концептуальні засади глобального партнерства для місцевого сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0117U000935, 2017-2019 рр.) дисертантом окреслено концепцію розвитку економічного простору регіону та методологічні засади її впровадження в умовах глобальної конкуренції, розкрито наукові підходи до стратегічного управління розвитком економічного простору регіону. В межах другої теми «Смарт-спеціалізація та інноваційна парадигма розвитку національної економіки: пріоритети та перспективи» (номер державної реєстрації 0121U114146, 2021-2024 рр.) дисертантом поглиблено теоретико-методичні засади та розроблено науково-практичні рекомендації щодо розвитку економічного простору регіонів України в умовах глобальної конкуренції.

Структура роботи, оцінка змісту дисертації та її завершеність

Текст дисертаційної роботи має чітку та логічно вибудовану структуру, що повною мірою дало змогу дисертанту досягти поставленої мети та послідовно реалізувати визначені завдання. Обсяги окремих підрозділів є співмірними за кількістю сторінок, що забезпечує гармонійність викладення матеріалу та свідчить про збалансований підхід дисертанта до опрацювання всіх аспектів проблематики. Така структура дисертації сприяє цілісному сприйняттю її змісту й демонструє високий рівень наукової дисципліни дисертанта під час виконання дослідження. Згідно з установленними вимогами щодо оформлення та обсягу, дисертацію викладено на 226 сторінках друкованого тексту, що включає вступ, три розділи та висновки, – такий обсяг є цілком достатнім для повного розкриття теми. Робота містить значну кількість таблиць і рисунків, які підвищують наочність і сприяють кращому розумінню матеріалу. Список використаних джерел налічує 319 найменувань і займає 35 сторінок, а обсяг додатків становить 90 сторінок, що свідчить про глибоку опрацьованість та доказовість емпіричної та аналітичної баз дослідження.

Послідовність викладення матеріалу дозволяє простежити логіку авторських міркувань і цілісність наукової концепції. Так, перший розділ дисертації розкриває теоретико-методичні основи дослідження економічного простору регіонів в умовах глобальної конкуренції. Другий розділ присвячено аналізу структурно-динамічних пропорцій економічного простору регіонів України. У третьому розділі роботи дисертант висвітлює стратегічні пріоритети розвитку економічного простору регіонів України. Подібна послідовність подання матеріалу засвідчує логічність і системність наукового мислення дисертанта, а також його глибоке розуміння сутності досліджуваної проблеми. Підсумком виконаного дослідження є цілісна та завершена наукова робота, виконана дисертантом самостійно й у повній відповідності до встановлених вимог.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертації Поліщука А.С. полягає у створенні нового наукового інструментарію, спрямованого на розвиток економічного простору регіонів України в умовах глобальної конкуренції. Найбільш цінними науковими результатами дослідження слід вважати такі:

удосконалено теоретичний базис розвитку економічного простору регіонів, у межах якого поглиблено сутність понять «регіон», «економічний простір регіону», «програмна локалізація», «урбанізаційний потенціал». На відміну від наявних трактувань, автор розглядає економічний простір як систему взаємодії економічних агентів у межах територіальних, ресурсних, інституційних, соціальних, інфраструктурних та інших обмежень, що забезпечує сталість його структури та властивостей протягом визначеного періоду. Це створює теоретичне підґрунтя для розроблення концептуальних засад відновлення стратегічного розвитку регіонів у повоєнний час;

удосконалено архітектуру економічного простору, яку запропоновано у вигляді восьмирівневої структури (глобальний, міжнародний, транскордонний, національний, макрорегіональний, регіональний, субрегіональний і базовий рівні). На відміну від існуючих підходів, ця архітектура базується на поліцентричних агломераційних моделях і принципах розумної спеціалізації, що сприяє підвищенню резистентності територій у глобальному конкурентному середовищі;

удосконалено методику оцінювання рівня розвитку економічного простору регіону, яка, порівняно з наявними, враховує сучасні тенденції регіонального розвитку та передбачає поетапний аналіз інтегральних показників – інтенсивності економічних процесів, відкритості економічного простору, стану ринку праці, демографічних змін, підприємницької диверсифікації, екологічного стану й інфраструктурної забезпеченості. Використання сучасного математичного інструментарію (pandas python, sklearn, алгоритм k-means, matplotlib, geopandas) дало змогу поглибити аналітичне обґрунтування регіональної політики розвитку;

удосконалено модель стратегічного управління повоєнною трансформацією економічного простору регіону, що, на відміну від існуючих, побудована на концепції міського видобутку, механізмі цілепокладання та сценарному підході (інерційний, інноваційний, повоєнний сценарії). Реалізація запропонованої моделі забезпечує оптимізацію процесів повоєнного відновлення через активне залучення стейкхолдерів до формування пріоритетів територіального розвитку;

набув подальшого розвитку методичний підхід до оцінювання ресурсного потенціалу регіону, який, на відміну від існуючих, враховує рівень урбанізації та наявність агломераційних утворень із визначенням їх фактичної спеціалізації. Це дозволить органам регіонального управління формувати більш обґрунтовані заходи щодо післявоєнного відновлення та підвищення конкурентоспроможності територій;

набула подальшого розвитку технологія кластеризації регіонів України, заснована на застосуванні методу k-means для групування регіонів за рівнем стабільності розвитку (стабільні, повільно змінні, нестабільні). Такий підхід уможлиблює врахування регіональних особливостей, оптимізацію взаємодії з ключовими стейкхолдерами, визначення пріоритетних напрямів міжрегіональної та транскордонної співпраці й підвищення ефективності стратегічного управління економічним простором країни;

набуло подальшого розвитку комплексне діагностування впливу глобальної конкуренції на трансформацію регіонального економічного простору, яке, на відміну від попередніх підходів, передбачає оцінку рівня залучення інвестицій, відкритості економічного простору, підприємницької диверсифікації, функціонування ринку праці та динаміки демографічних процесів. Отримані результати використано для картографічного представлення потенціалу регіонів і визначення стратегічних напрямів їх повоєнного розвитку;

набув подальшого розвитку концептуальний підхід до розвитку економічного простору регіонів, що базується на принципах поліцентризму, програмної локалізації, «розумного» територіального розвитку, міжрегіонального партнерства та ефективного господарювання. На відміну від існуючих підходів, автор врахував сучасні глобалізаційні тенденції та досвід післявоєнного відновлення європейських і азійських країн, що робить запропоновану концепцію придатною для реалізації на державному, регіональному та місцевому рівнях;

набув подальшого розвитку організаційно-економічний механізм стратегічного управління розвитком економічного простору регіону, який, на відміну від відомих, побудований на взаємозв'язку трьох послідовних блоків – цілепокладання, вибір альтернатив проєктів та виконання програм і проєктів. Його впровадження дозволяє регіональним органам влади та місцевого самоврядування ефективніше долати «вузькі місця» у сфері стратегічного управління.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у поглибленні теоретичних засад розвитку економічного простору регіонів України. Практичне значення роботи полягає в розробленні науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку економічного простору регіонів України в умовах глобальної економіки. Практичну значущість отриманих результатів підтверджує їхня реальна затребуваність у діловому середовищі регіону, що засвідчено довідками про впровадження, поданими в додатках до дисертації. Так, пропозиції та ключові положення дисертаційної роботи апробовано й прийнято до впровадження в діяльності Черкаської міської ради (довідка №43-0402-17 від 17.08.2022 р.); Департаменту економіки та розвитку Черкаської міської

ради (довідка б/н від 23.06.2023 р.); Департаменту економічного розвитку Львівської міської ради (довідка №26-ЗР-014 від 09.09.2022 р.); Департаменту регіонального розвитку Черкаської обласної державної адміністрації (довідка №734/04-02-12 від 22.06.2023 р.); Черкаської торгово-промислової палати (довідка №114/01.4-7 від 15.08.2022 р.); Асоціації «Індустріальний комітет зовнішньої реклами» (довідка №15092022 від 15.09.2022 р.); Асоціації візуальної індустрії України (довідка б/н від 07.08.2022 р.); Регіонального офісу «U-LEAD з Європою» у Черкаській області (довідка б/н від 07.09.2022 р.), а також у навчальному процесі Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України (довідка №877/03-12.01 від 25.08.2025 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

За результатами проведених досліджень Поліщук А.С. опублікував у відкритому друці 13 наукових праць, серед яких – 1 стаття у виданні, проіндексованому в наукометричній базі Scopus, 4 статті – у наукових виданнях України, які віднесено до категорії Б, 1 підрозділ у колективній монографії, 7 публікацій у збірниках тез наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 6,71 д.а., з яких особисто здобувачеві належать 6,24 д.а.

За змістом та кількісними вимогами наукові публікації дисертанта повною мірою відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 502 від 19.05.2023 р.).

Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи та тринадцяти наукових праць дисертанта, опублікованих у відкритому друці, засвідчує дотримання ним принципів академічної доброчесності. У роботі коректно наведено посилання на використані ідеї, підходи, наукові методи та результати праці інших дослідників, а також на статистичні й аналітичні матеріали, що відповідно відображено у списку використаних джерел. Для кожної публікації, підготовленої у співавторстві, чітко визначено особистий внесок дисертанта, а в тексті дисертації використано виключно власні наукові напрацювання, положення та пропозиції автора.

Зауваження та недоліки дисертації щодо її оформлення і змісту

У цілому дисертаційна робота справляє позитивне враження та заслуговує на схвальну оцінку. Водночас доцільно відзначити окремі положення дослідження, що мають дискусійний характер.

1. У підрозділі 1.1 (с. 45-48), де розглянуто теоретико-методологічні засади розвитку економічного простору регіонів, автор приділяє значну увагу категорії «урбанізаційний потенціал», запропонувавши власне визначення її змісту та окресливши складові. Водночас наведене тлумачення, попри логічність і наукову аргументованість, має переважно якісний характер і не містить кількісних критеріїв оцінювання відповідних складових (економічної, інфраструктурної, соціокультурної, екологічної, інноваційної). Було б доцільно доповнити теоретичне визначення системою показників, що дозволяють вимірювати рівень урбанізаційного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць у динаміці та здійснювати його порівняльний аналіз між регіонами. Крім того, у підрозділі бракує візуалізації теоретичного матеріалу (наприклад, у вигляді рисунка чи таблиці), яка б узагальнювала запропоновану структуру урбанізаційного потенціалу та наочно відображала взаємозв'язки між його складовими. Таке уточнення підвищило б аналітичну глибину та методологічну завершеність розділу.

2. У підрозділі 2.1 дисертант глибоко досліджує урбанізаційний потенціал розвитку економічного простору регіонів України та детально розкриває особливості його формування в умовах глобальної конкуренції (табл. 2.1-2.4, рис. 2.1-2.2). Значною перевагою є інтеграція у зміст підрозділу воєнного та повоєнного контекстів, а також розгляд взаємозв'язку урбанізаційних і глобалізаційних процесів. Разом з тим, попри глибину аналітичної частини, статистичний матеріал охоплює переважно період до 2022 р., а опис реакцій регіонів на глобальні виклики (табл. 2.5) має переважно якісний характер. Це ускладнює можливість кількісної оцінки масштабів впливу зазначених викликів на регіональний розвиток. Доцільним було б розширити часовий і просторовий аналіз – зокрема, включити більш порівняльну динаміку показників урбанізаційного розвитку та регіональної стійкості за період 2010-2024 рр., а також додати інтегральну візуалізацію проявів глобалізаційних викликів у розрізі регіонів. Крім того, авторові варто було б більш детально співвіднести результати власних розрахунків із офіційними даними міжнародних звітів (наприклад, Світового банку), що підвищило б наукову доказовість висновків щодо впливу глобалізаційних і урбанізаційних процесів на економічний простір регіонів України.

3. У підрозділі 2.2 дисертаційної роботи (табл. 2.6, табл. 2.7) автор здійснює ґрунтовний аналіз динаміки ВВП України та найбільших економік світу у 2019-2023 рр., що дозволяє простежити вплив глобальних шоків на національну економіку. Водночас, у межах цього аналізу варто

було б деталізувати, яким чином отримані дані про динаміку ВВП інтегруються у подальший кластерний аналіз регіонів, тобто чи впливають вони на методику визначення інтенсивності економічних процесів. Це дало б змогу краще відобразити логічний зв'язок між макроекономічними трендами (табл. 2.6-2.7) і регіональними кластерними структурами (табл. 2.8-2.12).

4. На рис. 3.3 подано форми організації міжрегіонального партнерства, проте схема не відображає динамічний характер розвитку таких відносин. Вона має статичний вигляд, що ускладнює розуміння етапності формування партнерств, їхнього поступового розвитку або переходу від однієї форми взаємодії до іншої залежно від рівня інтеграції регіонів. Доцільно було б доповнити рисунок елементами часової або функціональної послідовності, що дозволило б візуалізувати процес еволюції партнерських зв'язків і продемонструвати логіку їхнього поступового ускладнення.

5. Наведена у табл. 3.8 порівняльна характеристика стратегій розвитку регіонів України має порівняльно-описовий характер, однак потребує поглиблення економічної складової аналізу. Доцільно доповнити структуру таблиці новими колонками, що відображатимуть економічне забезпечення реалізації стратегій (джерела фінансування, інвестиційні ресурси, кадровий потенціал), очікувані економічні результати (приріст валового регіонального продукту, зайнятості, експорту, доходів місцевих бюджетів), а також потенційні економічні ефекти міжрегіонального партнерства (створення спільних виробничих ланцюгів, розвиток логістичних мереж, залучення капіталу). Важливим доповненням може стати й колонка, що характеризує рівень економічної стійкості регіону в умовах кризових викликів, зокрема воєнних і післявоєнних. Уведення таких параметрів дозволить трансформувати таблицю з описового інструменту у повноцінну аналітико-економічну модель, здатну відобразити не лише стратегічні наміри регіонів, а й реальні економічні можливості їх реалізації.

6. У тексті дисертації загалом використано значну кількість статистичних матеріалів і розрахунків, які оформлені у вигляді таблиць, однак їх графічне представлення є недостатнім. Частина важливих результатів (зокрема, у підрозділах 2.1-2.2) могла б бути доповнена рисунками (графіками або діаграмами), що покращило б візуальне сприйняття інформації й посилило аналітичну цінність результатів дослідження.

Незважаючи на наявність окремих дискусійних положень, що можуть викликати різні точки зору серед фахівців, вони не знижують загальної оцінки роботи. Загалом дослідження характеризується високим рівнем опрацювання теми, логічною структурою та науковою обґрунтованістю висновків, що дозволяє віднести його до позитивно оцінених наукових праць.

**Загальні висновки щодо відповідності дисертації вимогам,
які висуваються до наукового ступеня доктора філософії**

Дисертаційна робота «Розвиток економічного простору регіонів України в умовах глобальної конкуренції» присвячена надзвичайно актуальній для сучасного етапу розвитку регіональної економіки України науковій проблемі. Дослідження відзначається глибоким теоретичним обґрунтуванням, логічною структурою, науковою новизною та високим рівнем практичної значущості отриманих результатів.

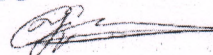
Тематика дисертації повністю відповідає спеціальності 051 – Економіка, а застосований автором науково-методичний апарат є сучасним, адекватним меті та завданням дослідження. Робота свідчить про достатню наукову зрілість автора, уміння самостійно вирішувати складні наукові завдання та узагальнювати результати дослідження в контексті сучасних викликів соціально-економічного розвитку держави.

За змістом, обсягом, структурою та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Отже, дисертаційна робота Поліщука Андрія Сергійовича є завершеним науковим дослідженням, яке має як теоретичну, так і прикладну цінність, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної кібернетики
та маркетингу Черкаського державного
технологічного університету

 Олена КОЛОМИЦЕВА

Підпис д.е.н., проф. Коломицевої Олени Віталіївни засвідчую

Учений секретар

Черкаського державного
технологічного університету

Ірина МИРОНЕЦЬ